

ΤΑ ΠΕΤΡΙΝΑ ΓΕΦΥΡΙΑ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

Φωλιάζουν στα πιο δυσπρόσιτα σημεία της Ελλάδος. Κρέμονται σε χαράδρες, στεφανώνουν τις πιο άγριες όχθες, ορθώνονται πάνω από ορμητικά νερά. Τα πέτρινα αριστουργήματα της λαϊκής τέχνης δαμάζουν τα στοιχεία της φύσης και με τη αξεπέραστη συμμετρία τους διασφαλίζουν την ανάγκη για επικοινωνία σε μια Ελλάδα ορεινή δύσβατη, με έντονο το γεωμορφολογικό ανάγλυφο που εμπλουτίζεται από πλήθος ποταμών και χειμάρρων. Οι αρχικά πρόχειρες ξύλινες κατασκευές από τον 16^ο αιώνα μεταμορφώνονται σε μεγαλειώδη έργα τέχνης που εδώ και αιώνες στέκουν αλώβητα, που μαγεύουν με τη γεωμετρία. Την αντοχή και την αρτιότητα κατασκευής τους. Αυτά είναι τα πέτρινα τοξωτά γεφύρια που σε αρκετά μέρη της Ηπείρου και της Μακεδονίας, της Θεσσαλίας και Πελοποννήσου κυρίως βλέπουμε να στέκονται αναλλοίωτα απ' το χρόνο. Η ιστορία τους ξεκινάει εκατοντάδες χρόνια πριν, όταν οι κάτοικοι αποφάσιζαν να ενώσουν τους οικισμούς τους με πέρασμα πάνω από το ποτάμι.

Οι συνήθειες της εποχής ήθελαν τους ίδιους τους κατοίκους ενός χωριού να παίρνουν την τελική απόφαση για το χτίσιμο των γεφυριών και να μοιράζονται τις δαπάνες και το κόστος κατασκευής. Φυσικά υπήρχαν και οι διάφοροι ευεργέτες, που αναλάμβαναν τη χρηματοδότηση και την κατασκευή τους. Ένα γεφύρι μπορούσε πάρει το όνομά του από τον χορηγό του, ή από τον ιδιοκτήτη του πλησιέστερου προς αυτό σπίτι ή κτήμα, το τοπωνύμιο της αγροτικής ή δασικής έκτασης ή του πλησιέστερου οικισμού.

Ιδιώτες ή ολόκληρο το χωριό απευθύνονταν στους ειδικούς τεχνίτες για να πάρουν προσφορές και να επιλέξουν την καλύτερη. Στη συνέχεια ο αρχιμάστορας έπρεπε να αποφασίσει για τη θέση στην οποία θα χτιζόταν το γεφύρι, αποφεύγοντας τις επίπεδες, λασπώδες επιφάνειες, γιατί σε αντίθετη περίπτωση κινδύνευε η αξιοπιστία του.

Ιδανικό μέρος για το χτίσιμο ενός τέτοιου γεφυριού ήταν το σταθερό και βραχώδες έδαφος, συνήθως στο στένωμα του ποταμού. Μάλιστα, οι τεχνίτες φρόντιζαν ώστε το βάθος του ποταμού να είναι το μικρότερο δυνατό για να διευκολύνεται το έργο θεμελίωσης τους. Μετά τα θεμέλια ακολουθούσε το κτίσιμο των τόξων. Τα τόξα των μακεδονικών γεφυριών έχουν σχήμα από ημικυκλικό ως ελλειπτικό, ενώ ορισμένα είχαν την κορφή τους πιο μυτερή. Πολλοί τεχνίτες στο κέντρο του μεγάλου τόξου κρεμούσαν μια καμπάνα που προειδοποιούσε τους περαστικούς όταν φυσούσε δυνατός άνεμος ή όταν τα νερά του ποταμού φούσκωναν επικίνδυνα. Τα πετρογέφυρα χτιζόνταν από συντεχνίες μαστόρων, οι οποίοι χρησιμοποιούσαν ως βασικό δομικό υλικό την εκάστοτε πέτρα που αφθονούσε στην περιοχή. Ως συνδετικός κρίκος λειτουργεί το «κουρασάνι», ένα είδος υδατοστεγούς κονιάματος από ασβέστη, νερό, χώμα και κεραμίδι. Κάποιοι το ενίσχυαν με ελαφρόπετρα, ξερά χόρτα, τρίχες ζώων και ασπράδια αβγών. Ωστόσο κανένα γεφύρι δεν είναι ίδιο με το άλλο. Η διαφορά έχει να κάνει με την τοποθεσία και τη δημιουργικότητα του πρωτομάστορα. Μοναδικό κοινό σημείο ο τρόπος χτισίματος, που ξεκινά από τις δυο πλευρές και προχωρά προς την κορφή του, όπου μπαίνει ο τελευταίος λίθος « το κλειδί».

Όπως βλέπουμε κι απ' την αρχιτεκτονική τους η κατασκευή των γεφυριών κάθε άλλο παρά εύκολη υπόθεση ήταν. Συχνά κινδύνευε η σωματική ακεραιότητα των μαστόρων, αφού έπρεπε να ανταποκριθούν στις δύσκολες και αντίξοες συνθήκες. Οι βροχές, οι πυρκαγιές, οι πλημμύρες και τα τεχνικά προβλήματα αποτελούσαν τους μόνιμους αντιπάλους τους. Για το λόγο αυτό με το πέρασμα των χρόνων δημιουργήθηκαν τα λεγόμενα <<μπουλούκια >> οι έμπειροι, δηλαδή, γεφυροποιοί που ειδικεύονταν αποκλειστικά στην ανέγερση των γεφυριών. Εκτός όμως απ' τους πρωτομάστορες, υπήρχαν κι άλλοι εξειδικευμένοι εργάτες όπως μαραγκοί, λασπιτζήδες, ζωγράφοι και ξυλογλύπτες. Οι πιο φημισμένοι κατασκευαστές γεφυριών ήταν αυτοί της Ηπείρου και της δυτικής Μακεδονίας, που μετέδιδαν την τέχνη τους από γενιά σε γενιά. Τα περισσότερα μακεδονικά γεφύρια τα έκτισαν σπουδαίοι λαϊκοί αρχιτέκτονες που προέρχονταν από τα λεγόμενα μαστοροχώρια των νομών Ιωαννίνων,

Γρεβενών, Κοζάνης και Καστοριάς. Οι αρχιμάστοροι από την περιοχή του Βοΐου ήταν ξακουστοί σε όλη την Ευρώπη . Λέγεται μάλιστα ότι έκλειναν συμφωνίες με Ολλανδούς της Νότιας Αφρικής και ταξίδευαν χιλιάδες χιλιόμετρα για να κτίσουν τις πέτρινες βίλες τους. Οι κιοπρούληδες όπως λέγονταν παλιά οι γεφυροποιοί κατείχαν την τέχνη πολύ καλά κι αυτό προκύπτει από τις λεπτομέρειες κατασκευής τους. Από τη μια τα ανθεκτικά υλικά που χρησιμοποιούσαν και από την άλλη τα ανοίγματα που άφηναν σαν παράθυρα για να μειώσουν το βάρος μαρτυρά του λόγου το αληθές.

Κάποιοι απ' τους τεχνίτες φάνηκαν ιδιαίτερα προνοητικοί χαράζοντας σε κάποιο σημείο της κατασκευής τους τη χρονολογία ανέγερσης του γεφυριού. Οι ίδιοι πάντως έμειναν ανώνυμοι μάλλον από σεμνότητα αφού δε βρέθηκε κάποιο όνομα χαραγμένο, εκτός ελάχιστων εξαιρέσεων.

Το ξεπροβόδισμα των μαστόρων αποτελούσε σωστή ιεροτελεστία. Δεδομένου ότι αυτοί θα έλλειπαν για πολύ καιρό η σύζυγος και η μητέρα τους με δάκρυα στα μάτια τοποθετούσαν στην εξώπορτα μία κανάτα με νερό, που συμβόλιζε την υγεία. Όταν ο μάστορας έβγαине απ' το σπίτι του κλοτσούσε την κανάτα για να χυθεί το νερό, ώστε να «κυλήσει» η δουλειά και τα χρήματα όπως το νερό.

Πολλά απ' αυτά τα πέτρινα αριστουργήματα που βρίσκονται διάσπαρτα στον ελλαδικό χώρο μένουν σήμερα αναξιοποίητα. Σημαδεύουν την πορεία δρόμων που δεν υπάρχουν πια, υποδηλώνουν την ύπαρξη ποταμών που στέρεψαν αλλά εξακολουθούν να παραμένουν έργα τέχνης γι' αυτό και κάποια έχουν κηρυχθεί διατηρητέα μνημεία.

Από τα πιο ονομαστά γεφύρια είναι αυτό της Άρτας και σύμφωνα με το θρύλο(όπως λέει και το τραγούδι):σαράντα πέντε μάστοροι κι εξήντα μαθητάδες ολομερής το χτίζανε, το βράδι το γκρεμίζανε και στέριωσε τελικά όταν θυσιάστηκε η γυναίκα του πρωτομάστορα. Επίσης το γεφύρι Τρικώμου(Αζίγ Αγά) που βρίσκεται κοντά στον ποταμό Βενέτικο. Έχει το μεγαλύτερο τόξο από τα γεφύρια της Μακεδονίας. Αυτός ήταν ο λόγος που δυο φορές έπεσε, αλλά την τρίτη στήθηκε. Χτίστηκε το 1727.

Το γεφύρι του Πασά που χτίστηκε το 1806 στα όρια μεταξύ του νομού Γρεβενών και Κοζάνης αποτελούσε σημαντικότερο πέρασμα του ποταμού Αλιάκμονα. Ακόμη το γεφύρι του Σπανού χτισμένο στο ποταμό Βενέτικο με μήκος 84 μέτρα και μέγιστο ύψος 10 μέτρα είναι το μεγαλύτερο του νομού Γρεβενών. Τέλος, εξίσου εντυπωσιακή είναι και η μονότοξη πέτρινη γέφυρα στην περιοχή της Κόνιτσας, με 20 μέτρα ύψος και 40 μέτρα μήκος, που κατασκευάστηκε το 1871 απ' το λαϊκό αρχιτέκτονα Ζιώγα Φρόντζο από την Πυρσόγιαννη και κόστισε τότε 120 χιλιάδες τουρκικά γρόσια.

Μπορεί τα χρόνια να έχουν περάσει από τότε που πρωτοκτίστηκαν αυτά τα γεφύρια, μα αυτά τα μονόταξα, δίτοξα ή πολύτοξα πέτρινα έργα μένουν ακλόνητα στο χρόνο, μνημεία που ψάχνει ακόμη ο διαβάτης, τα αθάνατα ημικύκλια που αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του τοπίου, που εξαιτίας του δύσκολου έργου που πάντοτε συνόδευε την ανέγερσή τους γεννούν μύθους και εικόνες που εξάπτουν τη φαντασία.